

Schaktningsövervakning utanför det Kungliga Hovstallet

L2015:7789 (stadslager)
Kusen 2
Stockholms socken
Stockholms kommun
Stockholms län
Uppland
Rasmus Ohlsson

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro
Telefon 019-609 04 10
www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Sverige med
Stockholms län markerat i rött.*

© 2025 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2025:16
Lst dnr 431-10424-2024

Författare	Rasmus Ohlsson
Kvalitetsgranskning	Ebba Knabe
Grafisk form	Sabina Larsson
Omslagsfoto	Kungliga Hovstallets fasad mot Väpnargatan sedd från undersökning sområdet. Foto från sydöst.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2025:16

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Schaktningsövervakning utanför det Kungliga Hovstallet

L2015:7789 (stadslager)

Kusen 2

Stockholms socken

Stockholms kommun

Stockholms län

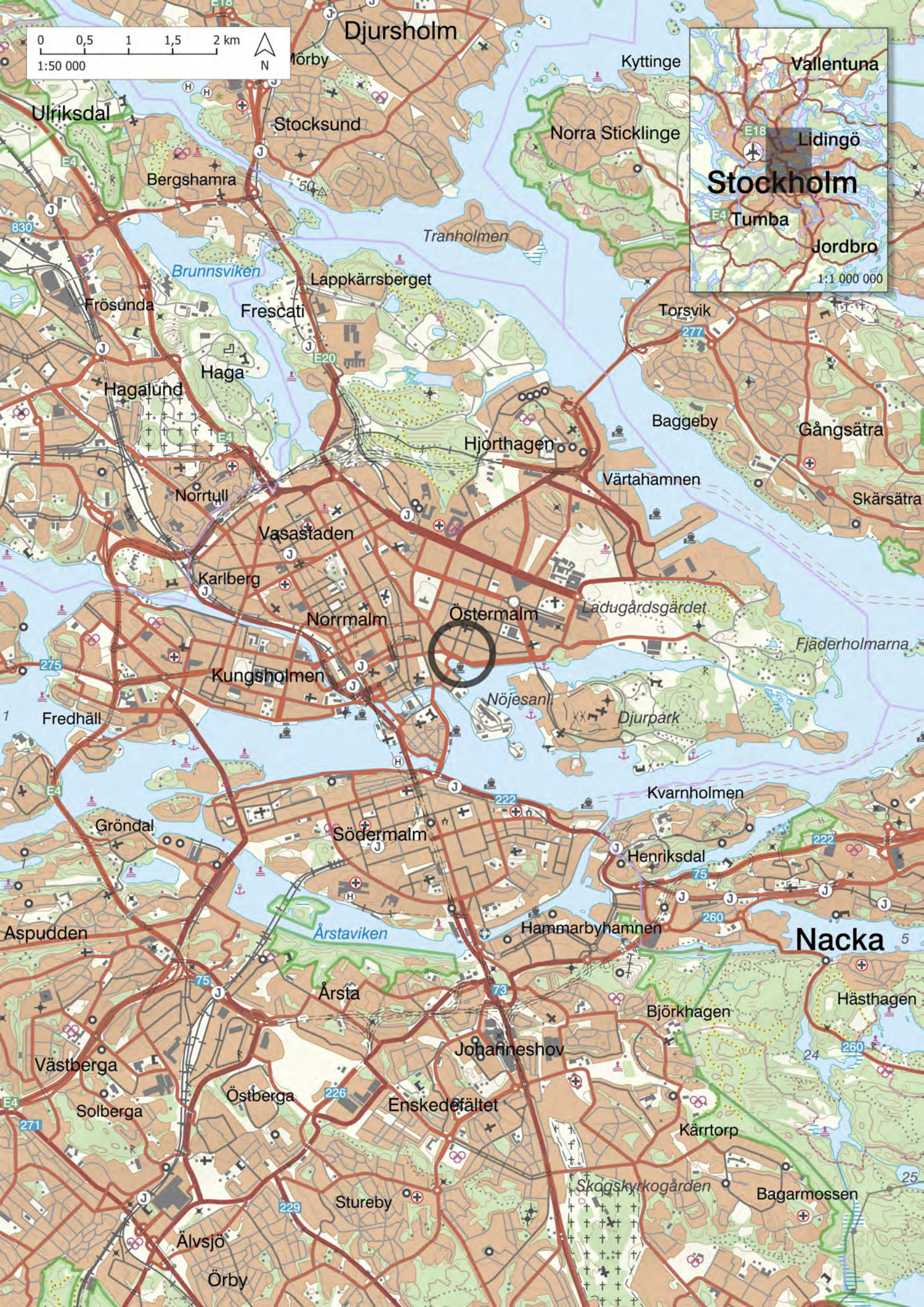
Uppland

Rasmus Ohlsson

Lst dnr 431-10424-2024

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	5
Inledning	8
Bakgrund och kulturmiljö	8
Syfte och målgrupper	9
Metod och genomförande	9
Resultat	15
Tolkning	20
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	20
Referenser	21
Förteckning över figurer	22
Förteckning över bilagor	22
Tekniska och administrativa uppgifter	23
Bilagor	24
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	<i>24</i>
<i>Bilaga 2. Anläggningstabell</i>	<i>24</i>

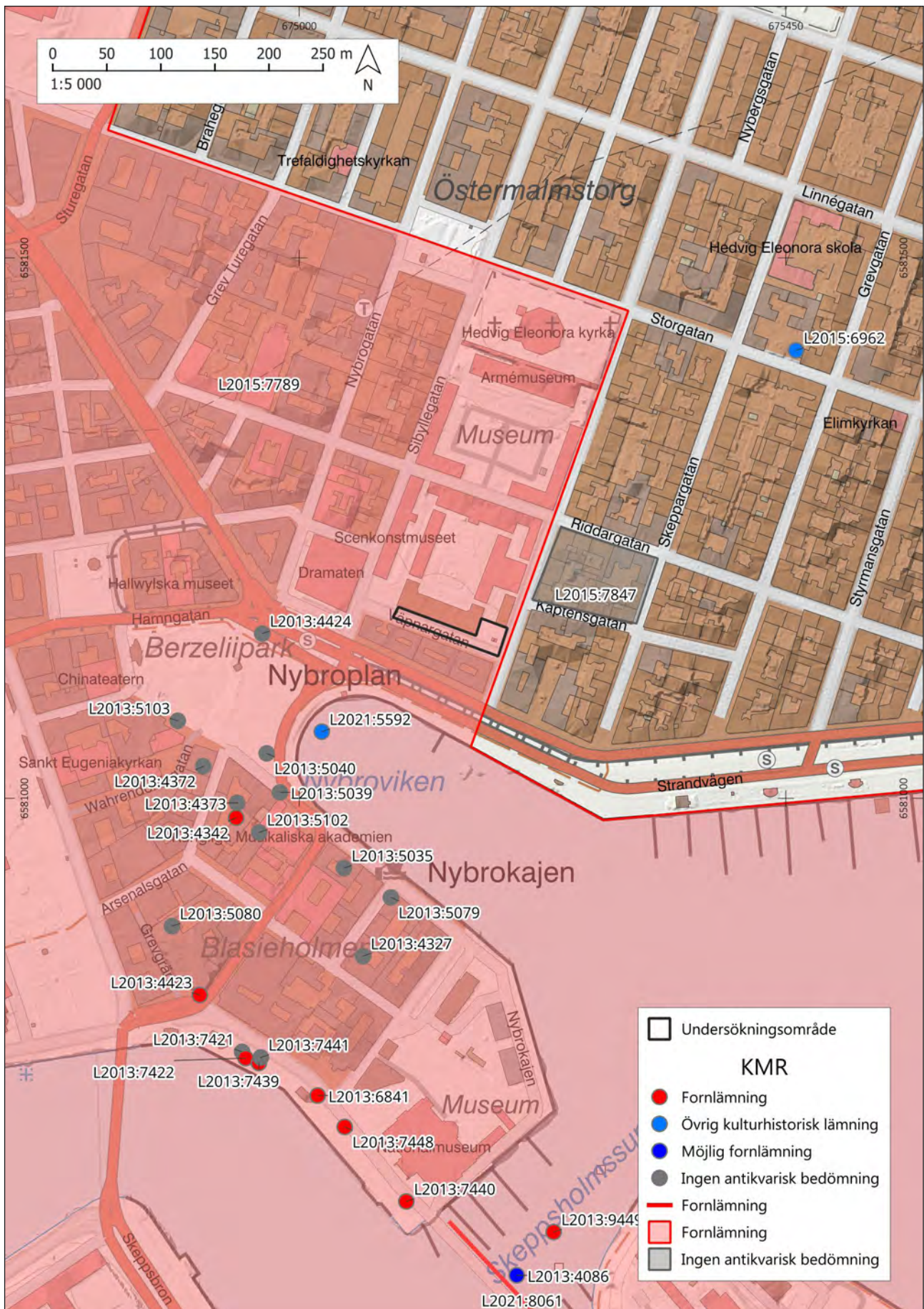
SAMMANFATTNING

I samband med markarbete i vägen utanför det Kungliga Hovstallet inom fastigheten Kusen 2 i Stockholm stad utförde Arkeologgruppen en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Vid schaktningen framkom framför allt moderna fyllnadsmassor, men även ett äldre fyllnadslager innehållandes raseringsmassor och fynd från tidigmodern tid som troligen kom till vid byggandet av Kungliga Hovstallet åren 1888–1894, samt väldigt skadade rester av en tegelmur (A1). Muren tolkas vara rester av en byggnad eller annan konstruktion från tiden innan Kungliga Hovstallet byggdes men som är yngre än första halvan av 1700-talet, då området fortfarande låg i vattenbrynet enligt 1733 års karta.

Figur 1, föregående sida. Översiktskarta med aktuellt område inom grå cirkel. Skala 1:50 000 med instick i skala 1:1 000 000.

Figur 2. Karta över området runt om platsen för den aktuella schaktningsövervakningen. Skala 1:20 000 med instick i skala 1:1 000 000

Figur 3. Fornlämningsmiljön runt om det aktuella undersökningsområdet. Skala 1:5 000.

INLEDNING

I samband med markarbete inom fastigheten Kusen 2 i Stockholm stad utförde Arkeologgruppen en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Schaktet grävdes inom Stockholms stadslager, L2015:7789. Beslutande i ärendet var Länsstyrelsen i Stockholms län. Infratek Sverige AB var kostnadsansvariga.

BAKGRUND OCH KULTURMILJÖ

Schaktningen gjordes i Väpnargatan, i den nordöstra utkanten av Stockholms stadslager L2015:7789, som är baserat på en 1650-tals karta. Undersökningsområdet ligger inom kvarteret Kusen, där det Kungliga Hovstallet ligger idag. Kungliga Hovstallet ligger på Östermalm, en stadsdel som innan år 1885 gick under namnet Ladugårdslandet. Beslut fattades att flytta det Kungliga Hovstallet till det dåvarande Artilleriplan på Östermalm år 1888. Innan det hade Kungliga Hovstallet legat på Helgeandsholmen sedan år 1535. Den nya byggnaden inspirerades av medeltida borgar med murar och torn som omger en stallgård. Det nya Kungliga Hovstallet stod färdigt år 1894 och möttes med hård kritik från allmänheten (De Kungliga slotten). Det nu aktuella undersökningsområdet ligger direkt sydväst om Kungliga Hovstallet (se figur 3).

På 1733 års karta (se figur 4) ligger undersökningsområdet fortfarande i vattenbrynet till Ladugårdslandsviken (*Ladugårds lands wjken*). I området ligger vad som ser ut att vara träbryggor. Norr om det nu aktuella undersökningsområdet ligger på kartan vad som är markerat som kungligt bageri och kungligt magasin. Ytterligare norr därom, på platsen för dagens Armémuseum och direkt söder om Hedvig Eleonora Kyrka, låg det Kungliga artilleriet (Stockholms stadsarkivs kartsamling). På kartan "Vägvisare i Stockholm" från 1819–1828 (Stockholms stadsarkivs kartsamling) har viken delvis fyllts igen och Nybrohamnen med Nybron har tillkommit. Undersökningsområdet ligger då inom ett område som är markerat som "Bodarne" och ligger direkt söder om Artilleriplan (se figur 5). På 1885 års karta (Stockholms stadsarkivs kartsamling) går vattenbrynet ytterligare längre söderut och Ladugårdslands strandgata, idag Strandvägen, har tillkommit. Undersökningsområdet ligger då centralt inom ett delvis bebyggt område som inte har något kvartersnamn utskrivet. Byggnaden som är utritad direkt väster om det aktuella undersökningsområdet var enligt kartan ett tegelhus (se figur 6).

Området har fått sitt moderna utseende vid tiden för 1899 års karta (Stockholms stadsarkivs kartsamling). På platsen för den tidigare Artilleriplan har det Kungliga Hovstallet byggts (se figur 7). På kartan tillhör det kvarteret Jernlodet, men kommer senare att bli kvarteret Kusen. Den sydligaste delen av det delvis bebyggda området (vid det nu aktuella undersökningsområdet) från

1885 års karta finns kvar och bildar kvarteret Bodarne, ett namn bekant från kartan från 1819–1828. Gatan fick sitt namn, *Väpnargatan*, strax efter att Kungliga Hovstallet byggdes på platsen. Gatunamnet tillkom i relation till den närliggande *Riddargatan* norr om Kungliga Hovstallet (Stahre et al. 1982:309).

Sammanfattningsvis kan konstateras, baserat på kartmaterialet, att undersökningsområdet har legat i vattenbrynet under den första halvan av 1700-talet och att bebyggelse har funnits på platsen under 1800-talet. Vid byggnationen av det moderna Kungliga Hovstallet under slutet av 1800-talet förändrades kvartersindelningen och den tidigare Artilleriplan fanns inte kvar.

SYFTE OCH MÅLGRUPPER

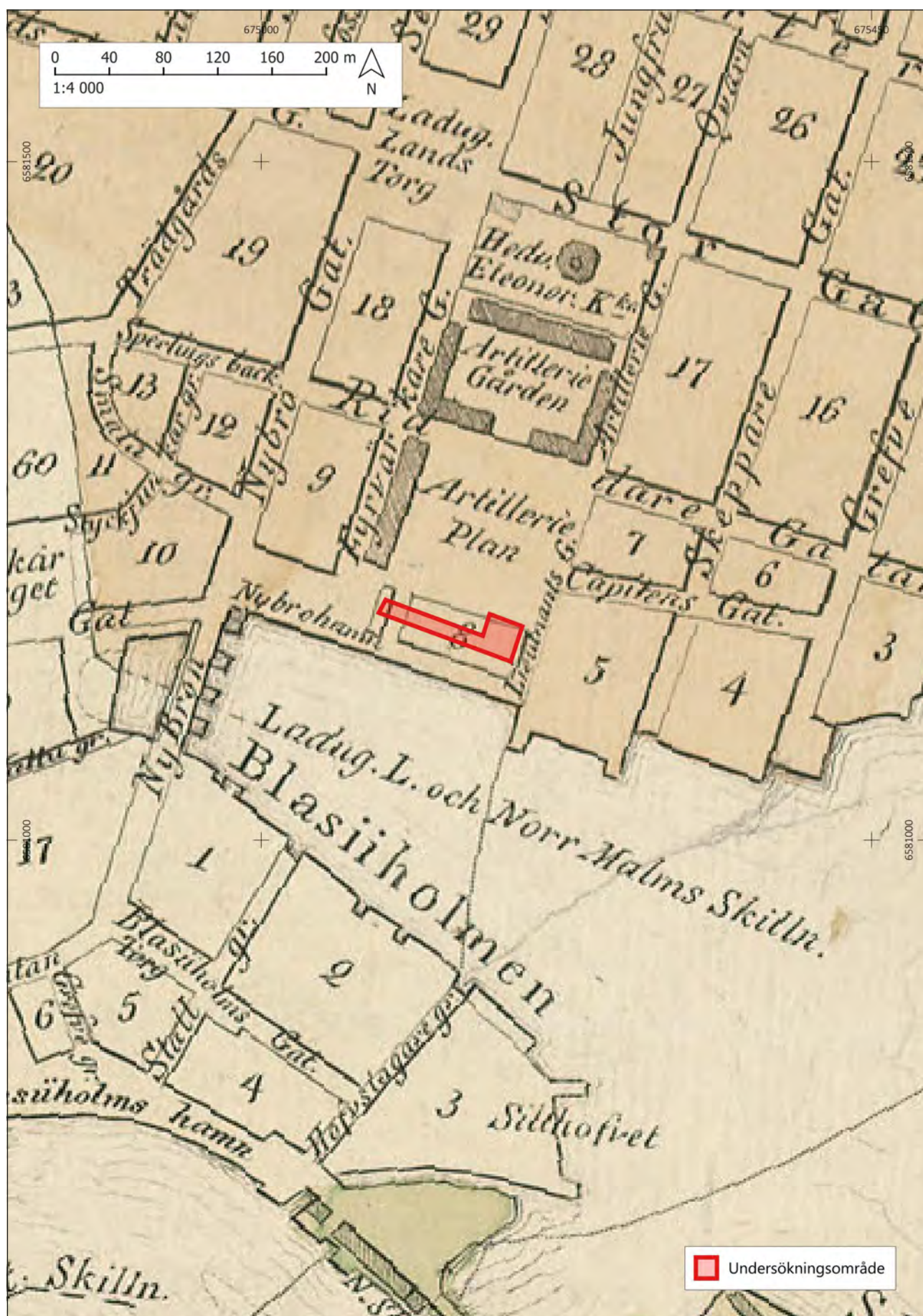
Syftet med den arkeologiska undersökningen i form av schaktningsövervakning var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera fornlämningen. Målgrupper för undersökningen var främst Länsstyrelsen i Stockholms län och Infratek Sverige AB.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Schaktning gjordes med grävmaskin i den moderna gatan, trottoaren och i en yta med grus. Schaktet grävdes längs en sträcka på 40 meter, med bredd av 0,5–0,8 meter och till djup på 0,8 meter. Vid schaktningen påträffades en arkeologisk anläggning i schaktkanten. Den rensades fram i sektion, men undersöktes inte ytterligare. I påförda fyllnadsmassor påträffades fynd som framför allt var daterade till 1800-talet, vilka inte samlades in. Schaktet och den arkeologiska anläggningen mättes in med mobilapplikationen SW maps, vilket sedan bearbetades i programmet QGIS 3.34.14. Utöver det dokumenterades de med beskrivning och fotografering. Den arkeologiska anläggningen dokumenterades även med sektionsritning.

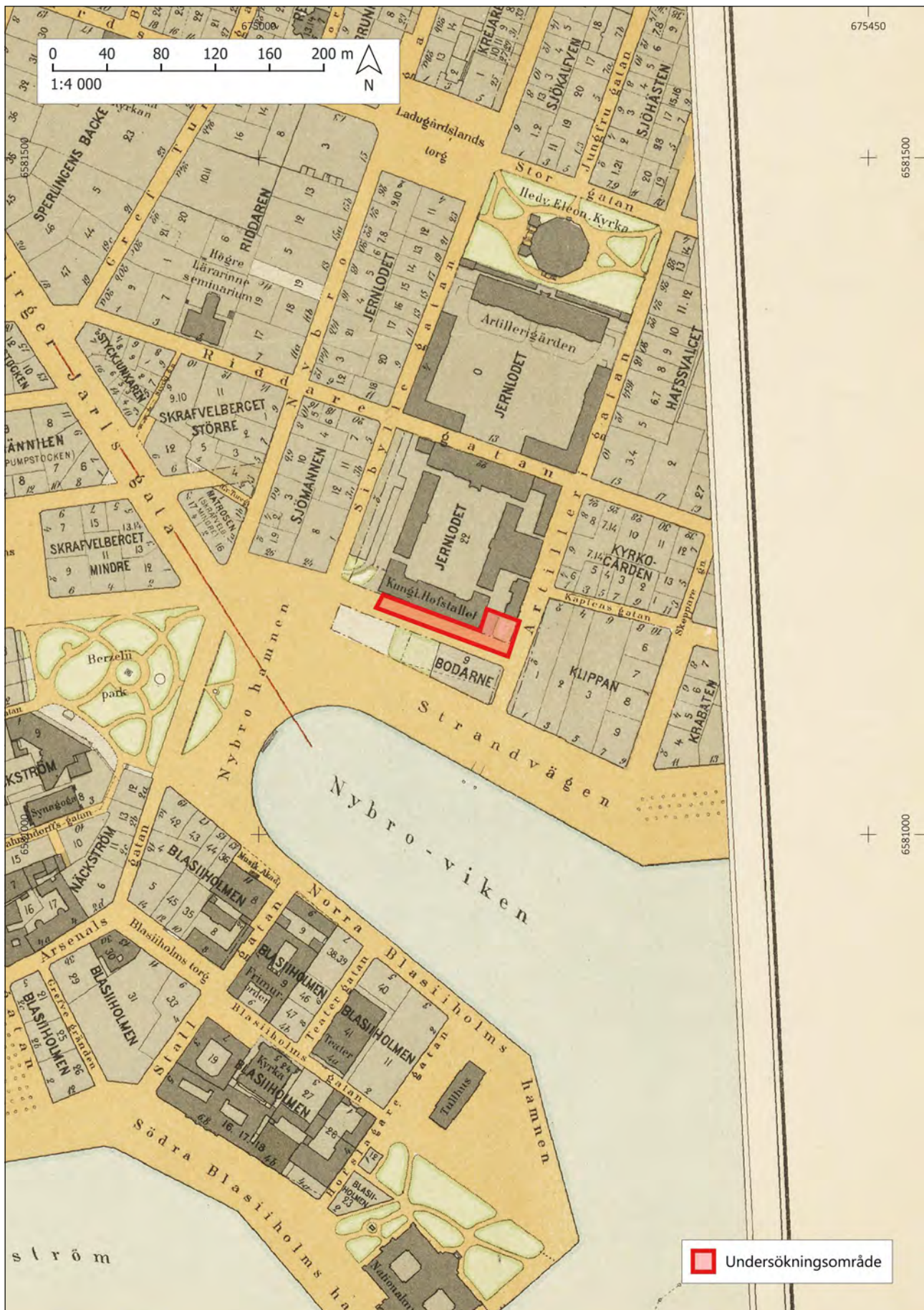
Figur 4. 1733 års karta rektifierad med undersökningsområdet markerat med rött. Skala 1:4 000 (Stockholms stadsarkivs kartsamling NS 442, SE/SSA/0234/J 2 A:16).

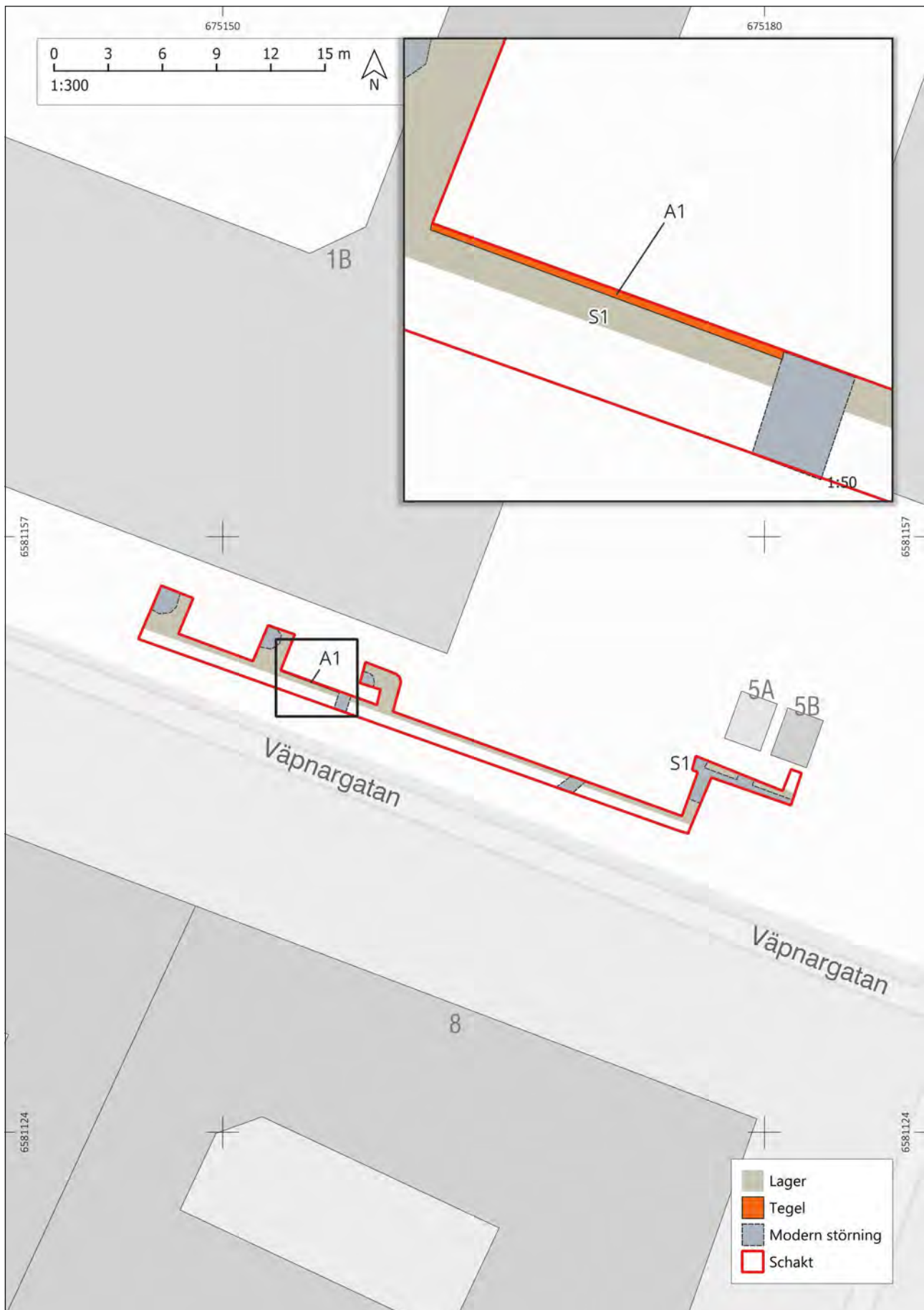
Figur 5. Kartan "Vägvisare till Stockholm" från 1819–1828 med undersökningsområdet markerat med rött. Skala 1:4 000 (Stockholms stadsarkivs kartsamling NS 442, SE/SSA/0234/J 2 A:32).

Figur 6. Urklipp från blad två och fem av 1885 års karta med undersökningsområdet markerat med rött. Skala 1:4 000 (Stockholms stadsarkivs kartsamling NS 442, SE/SSA/0234/J 4 A:12).

Figur 7. 1899 års karta med undersökningsområdet markerat med rött. Skala 1:4 000 (Stockholms stadsarkivs kartsamling NS 442, SE/SSA/0234/J 4 A:18).

Figur 8. Schakt- och anläggningsplan över undersökningsområdet. Skala 1:300. Infällning med skala 1:50.

RESULTAT

Schaktet (S1) var 40 meter långt, 0,5–0,8 meter brett och grävdes till djup av 0,8 meter. Det grävdes i kanten av den moderna bilvägen och trottoaren, med tre instick in i trottoaren. Längst i öster grävdes ett instick av schaktet i en grusplan, vid sidan av en modern parkeringsplats. Schaktet beskrivs nedan i stratigrafisk ordning, från yngst till äldst.

Yngst var asfalten som utgjorde den moderna bilvägen och täckte den södra halvan av den nordväst-sydöstligt löpande delen av schaktet. Asfalten var lagd på en 0,3–0,4 meter tjock matta av makadam som överlagrade fin, brun sättsand som fortsatte djupare än schaktbotten. Äldre massor har grävts bort och nedgrävningen har fyllts av modernt material i samband med vägbygget. Direkt nordöst om massorna från det moderna vägbygget samt i insticken åt nordöst, under gatstenen och gruset, fanns ett antal moderna störningar med fyllning som tydligt skilde sig från underliggande lager. Några av störningarna utgjorde fundament för någon form av stängsling eller skyltar som har följt kanten av trottoaren. Hållrum för dem i gatstenen och avsågade metallstolpar syns på flera platser i trottoaren. De moderna störningarna och modernt sättmaterial för vägstenarna överlagrade ett äldre fyllnadslager.

Figur 9. Det äldre fyllnadslagret har skurits av vägarbetet och nedgrävningen har fyllts med sand. Foto från nordväst.

Figur 10. Modernt fundament nedgrävt i den äldre fyllnadslagret. Foto från nordöst.

Det äldre fyllnadslagret bestod av mörkgrå till brungrå siltig sand innehållandes stora mängder raseringsmaterial i form av tegelbrockor, tegelkross, bruk, småsten, bitar av golvsten, taktegel, handsmidda spikar, fönsterglas och kakel. Bland raseringsmaterialet framkom en huggen sten med texten "Stephens[...]" graverat (se figur 12). Vad texten anspelar på samt varifrån den kommer och vad för datering den har är osäkert. I lagret framkom flertalet fynd i form av stengods, yngre rödgods (bland annat trefotsgräva), fajans, porslin, djurben (nöt), glas från butelj och flaskor, kritpipa (skaft), del av ett bryne, två botten-skållor och lite järnskrot. Fynden härrörde alla från tidigmodern tid med dateringar in i 1800-talet.

Figur 11. Ett urval av fynd påträffade i det äldre fyllnadslagret. Fynden samlades inte in.

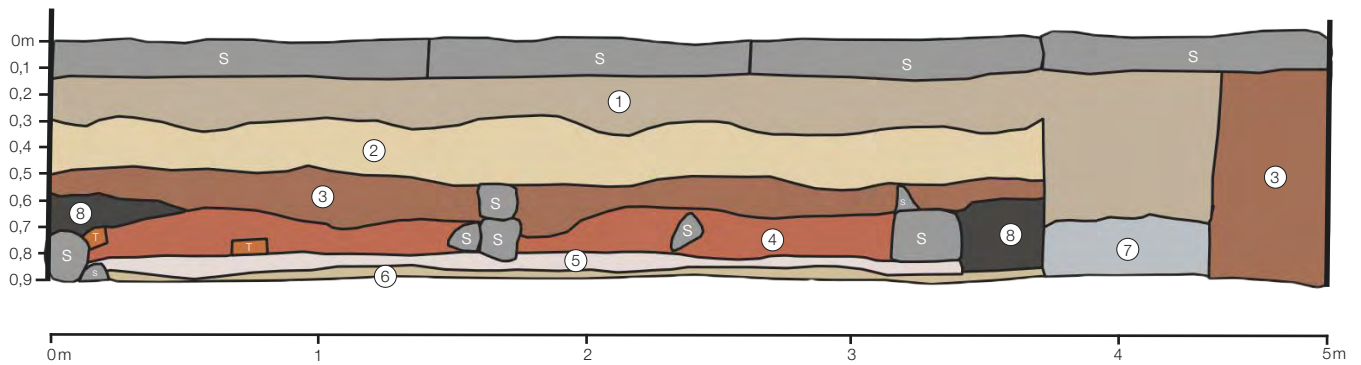
Figur 12. Den huggna stenen med texten "Stephens[...]" graverat, som framkom i de äldre fyllnadsmassorna.

Figur 13. Muren A1 är synlig i schaktkanten. Muren är svårt skadad av tidigare markarbete. Foto från väster.

Centralt i schaktet, nära det sydöstligaste hörnet av den närliggande byggnaden hörande till Kungliga Hovstallet, mellan två av schaktets instick i trottoaren, påträffades resterna av en tegelmur (A1) i den norra schaktkanten (se figur 13 och 14). Den framkom vid djup av 0,5–0,6 meter under dagens gatunivå. Muren är bevarad till en längd av 3,5 meter och till en höjd av 0,2–0,3 meter. Den var inte helt framgrävd i djup och kan därför vara högre. Ett tunt sandlager påträffades dock, som såg ut att gå in under muren. Den ligger i nordvästlig-sydöstlig riktning. I den östra respektive västra utkanten ligger huggna gråstenar om 0,2×0,2 meter. Centralt i muren låg ytterligare huggna gråstenar. Där låg två stenar om 0,15×0,15 meter staplade på varandra. Teglet var väldigt dåligt bevarat och bestod till stora delar av hårt packad tegelkross, men bitvis fanns tegelstenar bevarade. Ingen tegelsten var hel nog att mäta längden av, men bredd och höjd kunde mätas till 0,13 respektive 0,09 meter. Under 0,2 meter av tegel låg ett lager av kalkbruk. Längst i öst och väst var muren täckt av sotfläckar och mot muren låg bränt förglasat material. Det var antingen rester efter smält glas eller något annat material som har förglasats. Muren är väldigt svårt skadad och såg ut att ha skrapats samt kapats av grävmaskin, möjligen i samband med bygget av den moderna bilvägen. Muren har skurits i öster av en modern nedgrävning som fyllts med betong i botten samt grus och stenkross över.

Sydöst om muren i schaktet, på andra sidan den moderna störningen, framkom hårt packat kalkbruk innehållandes tegel i botten av schaktkanten, någorlunda väl i linje med muren A1. Det togs inte fram eller undersöktes ytterligare då markarbetet inte behövdes göras djupare eller längre in i schaktkanten.

Nr	Beskrivning
1	Modernt fyll med stenkross och sand
2	Sand
3	Påfört fyllnadslager med äldre och moderna fynd, cirka 1600–1900
4	Tegel, troligen förstörd mur. Kapad och skadad vid tidigare schaktning
5	Bruk under teglet
6	Sand, bara smått synligt i botten. Ser ut att vara under muren. Ej bottengrävt.
7	Betong, troligen avloppsledning
8	Bränt material med bränt glas eller förglasat material

Figur 14. Sektionsritning över muren A1, synlig i den norra schaktväggen.

TOLKNING

Muren (A1) utgör resterna efter en byggnad eller annan konstruktion från perioden innan det moderna Kungliga Hovstallet byggdes. Utbredningen av murresten ligger inte på platsen för den enda utritade tegelbyggnaden från 1885 års karta (se figur 6) som beskrevs ovan, men utgör troligen rester efter en byggnad eller annan konstruktion som legat inom tomten under slutet av 1700-talet eller under 1800-talet. Den är inte äldre än från år 1733, då undersökningsområdet fortfarande låg i vattenbrynet, enligt 1733 års karta, som beskrivits ovan (se figur 4). Resterna efter muren var för skadad för att utröna några ytterligare detaljer om byggnationen. Skadorna på muren tolkas delvis ha kommit till då byggnaden revs och muren har delvis skadats ytterligare av grävmaskin vid det moderna vägbygget.

Det äldre fyllnadslagret som överlagrar muren, och ligger direkt över den, innehåller material från 1600-talet till och med 1800-talet. Fyllnadsmassorna utgör troligen markberedning inför byggandet av det moderna Kungliga Hovstallet åren 1888–1894. Moderna ingrepp har senare gjorts i det äldre fyllnadslagret vid flera tillfällen. Bland annat har det kapats av det moderna vägbygget, nedgrävningar har gjorts i det för fundament till modern stängsling eller skyltar, ingrepp har gjorts relaterade till fastigheten och vid infarten till Kungliga Hovstallets parkering (centralt genom undersökningsområdet) ligger gatstenarna märkbart jämnare än runt omkring, kantstenarna till trottoaren är fastgjutna och inga sättningar finns där. Det antyder att gatan har jämnats till vid infarten.

UTVÄRDERING AV RESULTATEN I FÖRHÅLLANDE TILL UNDERSÖKNINGSPLANEN

Den arkeologiska undersökningen i form av schaktningsövervakning utfördes i enlighet med den upprättade undersökningsplanen och kostnadsberäkningen utan större avvikelser. En mindre avvikelse gjordes då markarbetet krävde en något mindre yta än vad som framgick i Länsstyrelsens förfrågningsunderlag.

REFERENSER

De Kungliga slotten. Hovstallet: Historik. <https://www.kungligaslotten.se/vara-besoksmal/hovstallet/historik.html> [2025-03-13].

Stahre, N.-G., Fogelström, P. A., Ferenius, J. & Lundqvist, G. under medverkan av Westlund, B., Wikström, L., Sidenbladh, G. & Cleve, L. 1982. *Stockholms gatunamn*. Stockholm: LiberFörlag.

Arkivmaterial

STOCKHOLMS STADSARKIVS KARTSAMLING

Figur 4: NS 442, SE/SSA/0234/J 2 A:16 Generalcharta över Stockholm med malmarne, Tillaeus 1733 i 12 blad (koppartryck). Upphov: Tillaeus, Petrus.

Figur 5: NS 442, SE/SSA/0234/J 2 A:32 Wägvisare i Stockholm 1818–1828. Observera att förteckningen över kvartersnamn är hämtad ur boken "Stockholms beständige vägvisare" från 1820 (Stadsarkivets bibliotek, Ncaa 08 Wägvisare). Upphov: okänt.

Figur 6: NS 442, SE/SSA/0234/J 4 A:12 Atlas öfver Stockholm upprättad och utgifven af A. R. Lundgren år 1885, (Karta i 13 blad) Kartblad 2 och 5. Upphov: Lundgren, A.R., Markman, Herman (1856–1917). Skapad 1883–1885.

Figur 7: NS 442, SE/SSA/0234/J 4 A:18 Bladet Gustaf Adolfs torg (No 7) ur Karta öfver Stockholm, Bentzer 1899. Upphov: Alfred Bentzer (1856–1915). Skapad 1862–1899.

FÖRTECKNING ÖVER FIGURER

- Figur 1. Översiktskarta över Stockholm med aktuellt område inom grå cirkel. Skala 1:50 000 med instick i skala 1: 1 000 000.
- Figur 2. Karta över området runtom platsen för den aktuella schaktningsövervakningen. Skala 1:20 000 med instick i skala 1:1 000 000
- Figur 3. Fornlämningsmiljön runtom det aktuella undersökningsområdet. Skala 1:5 000.
- Figur 4. 1733 års karta rektifierad med undersökningsområdet markerat med rött. Skala 1:4 000 (Stockholms stadsarkivs kartsamling NS 442, SE/SSA/0234/J 2 A:16).
- Figur 5. Kartan "Vägvisare till Stockholm" från 1819–1828 med undersökningsområdet markerat med rött. Skala 1:4 000 (Stockholms stadsarkivs kartsamling NS 442, SE/SSA/0234/J 2 A:32).
- Figur 6. Urklipp från blad två och fem av 1885 års karta med undersökningsområdet markerat med rött. Skala 1:4 000 (Stockholms stadsarkivs kartsamling NS 442, SE/SSA/0234/J 4 A:12).
- Figur 7. 1899 års karta med undersökningsområdet markerat med rött. Skala 1:4 000 (Stockholms stadsarkivs kartsamling NS 442, SE/SSA/0234/J 4 A:18).
- Figur 8. Schakt- och anläggningsplan över undersökningsområdet. Den sydligaste delen av schaktet har inte markerats som modern störning trots att det moderna vägarbetet har skurit äldre fyllnadslager. Detta för att tydliggöra de mindre störningarna som har skurit genom det äldre lagret. Skala 1:300. Infällning med skala 1:50.
- Figur 9. Det äldre fyllnadslagret har skurits av vägarbetet och nedgrävningen har fyllts med sand. Foto från nordväst.
- Figur 10. Modernt fundament nedgrävt i den äldre fyllnadslagret. Foto från nordöst.
- Figur 11. Ett urval av fynd påträffade i det äldre fyllnadslagret. Fynden samlades inte in.
- Figur 12. Den huggna stenen med texten "Stephens[...]" graverat, som framkom i de äldre fyllnadsmassorna.
- Figur 13. Muren A1 är synlig i schaktkanten. Muren är svårt skadad av tidigare markarbete. Foto från väster.
- Figur 14. Sektionsritning över muren A1, synlig i den norra schaktväggen. Skala 1:20.

FÖRTECKNING ÖVER BILAGOR

- Bilaga 1. Schakttabell
- Bilaga 2. Anläggningstabell

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Län	Stockholm
Kommun	Stockholm
Landskap	Uppland
Socken	Stockholm
Fastighet	Kusen 2
Lämningsnummer	L2015:7789
Lämningstyp	Stadslager
Datering	Historisk tid
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens beslutsdatum	2024-06-14
Länsstyrelsens diarienummer	431-10424-2024
Ärendenummer i Fornreg	202400753
Arkeologgruppens projektnummer	P24031
Projektledning	Rasmus Ohlsson
Personal	Rasmus Ohlsson
Undersökningstid	2024-11-04 till 2024-11-12
Undersökt yta	48 m ²
Inmätningsteknik	Mobilapplikation SW maps
Koordinatsystem	SWEREF 99TM
Höjdsystem	RH 2000
Arkiv	Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.
Digitalt arkiv	Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.
Fynd	Inga fynd tillvaratogs.

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Schaktnr	Storlek/m	Djup/m	Beskrivning	Anläggning
S1	40x0,5–0,8	0,8	Grävd i modern väg, trottoar och grusad yta. Under den moderna gatan framkom mestadels modernt fyllnadsmaterial. I de nordligare delarna av schaktet, under trottoaren, framkom ett äldre markberedningslager innehållandes raseringsmaterial och fynd från 1600–1800-tal. Bitvis var moderna fundament nedgrävda i lagret. Under markberedningslagret framkom i schaktkanten skadade rester efter en tegelmur (A1).	A1

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anr	Typ	Längd	Beskrivning	Fynd	Schakt
A1	Mur	3,5	Skadade rester av tegelmur synlig i schaktkanten, 0,2–0,3 m hög. I Ö och V kanterna ligger 0,2x0,2 m stora, grovt huggna gråstenar. Centralt ligger 2 grovt huggna gråstenar om 0,15x0,15 m staplade på varandra. Översta skiktet av tegel består av väldigt dåligt bevarat tegel som i princip utgjorde hårt packad tegelkross. Vissa tegelstenar var dock fortfarande synliga, men svårt skadade. En tegelsten som var hel nog att mäta var 0,13 m bred och 0,09 m hög. Under 0,2 m tegel (antal band gick ej att räkna) var ett lager vitt till beigefärgat kalkbruk synligt. Muren var inte halt framme i djup. Såg ut att ha skadats av grävmaskin.		S1

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2025:16

